

RESULTS FROM TALIS 2018: VOLUME II

OECD Starptautiskais mācību vides pētījums (TALIS) ir liela mēroga starptautisks pētījums par skolotājiem, skolu vadītājiem un mācību vidi skolās. Šajā datu izlasē iekļautie secinājumi pamatojas informācijā, ko snieguši publiskajās un privātajās skolās strādājošie pamatzglītības skolotāji un skolu direktori.

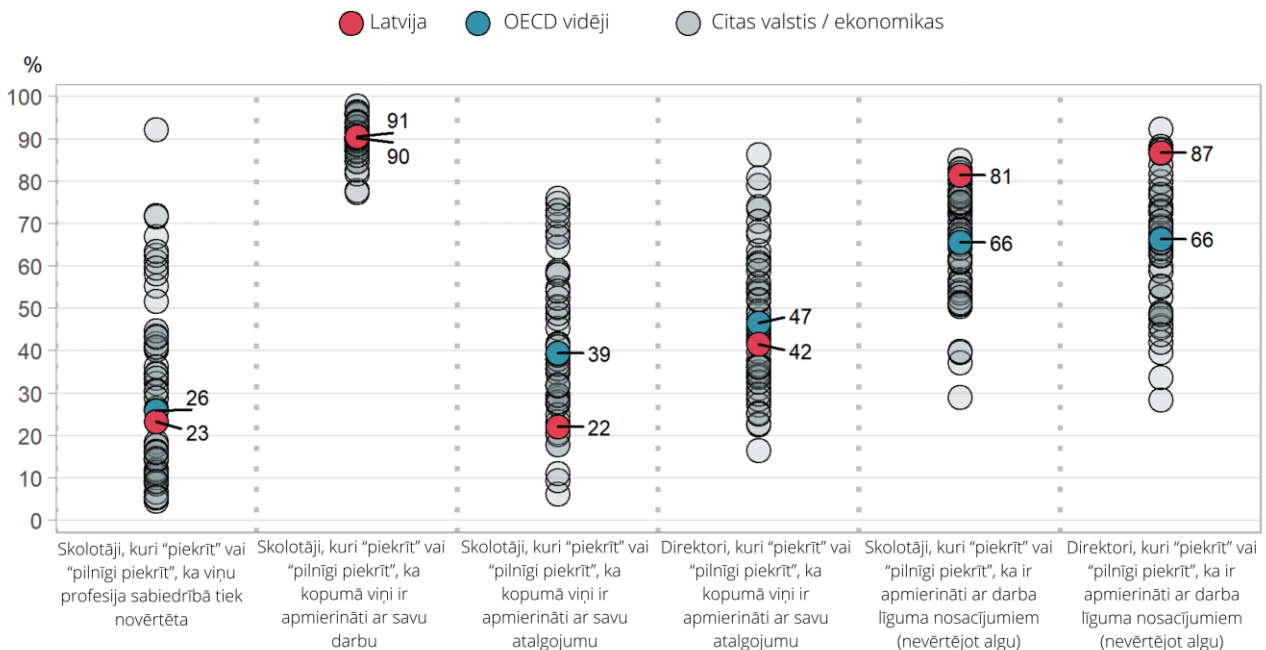
Latvija

I. Ko skolotāji un skolu vadītāji saka par savu darbu

- Skolotāju profesijas statuss var būt svarīgs faktors cilvēku piesaistīšanai un noturēšanai skolotāja darbā. Lai izprastu, kā skolotāju profesija tiek uztverta sabiedrībā, TALIS 2018 skolotājiem jautāja, vai skolotāja profesija sabiedrībā tiek augsti vērtēta. Latvijā 23% skolotāju "piekrīt" vai "pilnīgi piekrīt" apgalvojumam, ka viņu profesija tiek novērtēta sabiedrībā, kas ir zemāks rādītājs nekā vidēji OECD valstīs un ekonomikās, kas piedalās TALIS (26%).

1. attēls. Skolotāju un skolu vadītāju apmierinātība ar savu darbu

Rezultāti balstīti uz pamatskolas skolotāju un direktoru atbildēm

Piezīme: Attēlota informācija tikai par valstīm, par kurām pieejami dati.

Avots: OECD, TALIS 2018 datu bāze, II.2.1., II.2.16., II.3.56., II.3.65., II.3.59. un II.3.66.

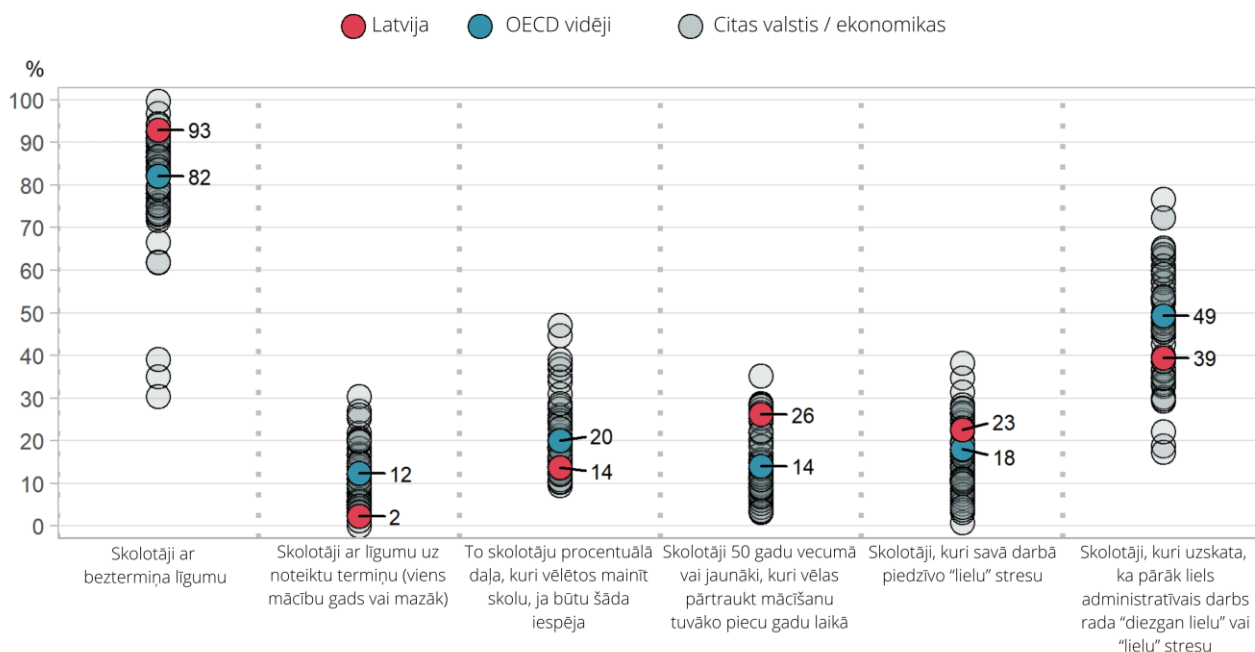
- Laikā no 2013. gada līdz 2018. gadam gandrīz pusē valstu un ekonomiku ar pieejamiem datiem ir palielinājies to skolotāju procents, kuri uzskata, ka profesija sabiedrībā tiek novērtēta. Tajā pašā laika posmā Latvijā to skolotāju procents, kuri uzskata, ka skolotāja profesija sabiedrībā tiek novērtēta, palicis nemainīgs.
- TALIS definē apmierinātību ar darbu kā piepildījuma un gandarījuma sajūtu, ko skolotāji iegūst no sava darba. Gandarījumam par darbu var būt pozitīva saistība ar skolotāju attieksmi pret savu darbu un sniegumu. Latvijā 91% skolotāju norāda, ka kopumā viņi ir apmierināti ar savu darbu (OECD vidēji 90%). Bez tam 81% skolotāju ir apmierināti ar sava darba līguma nosacījumiem (nevērtējot algu) (OECD vidēji 66%). Latvijā 22% skolotāju norāda, ka ir apmierināti ar algām, kas ir zemāks rādītājs nekā OECD vidējais (39%).
- Latvijā 97% skolu vadītāju norāda, ka kopumā viņi ir apmierināti ar savu darbu (OECD vidēji 95%). Bez tam 87% skolu vadītāju ir apmierināti ar sava darba līguma nosacījumiem (nevērtējot algu) (OECD vidēji 66%). Latvijā 42% skolu vadītāju ir apmierināti ar savām algām, kas statistiski daudz neatšķiras no OECD vidējā rādītāja (47%).

II. Darba apstākļi, karjeras mobilitāte un risks pamest profesiju

- Kādi faktori varētu ietekmēt skolotāju apmierinātību? Līdztekus karjeras stabilitātei liela ietekme uz skolotāju apmierinātības līmeni ir mobilitāte un darba apstākļi. Attiecībā uz karjeras stabilitāti, apņemšanās palielināt skolotāju un direktoru atalgojumu, kā arī beztermiņa darba līgumu nodrošināšana var sadurties ar nepieciešamību ierobežot izmaksas un nodrošināt valdības izdevumu elastību.

2. attēls. Skolotāju darba apstākļi, karjeras mobilitāte un risks pamest darbu

Rezultāti balstīti uz pamatskolas skolotāju atbildēm

Piezīme: Attēlota informācija tikai par valstīm, par kurām pieejami dati.

Avots: OECD, TALIS 2018 datu bāze, tabulas II.3.1., II.2.16., II.2.63., II.2.36. un II.2.43.

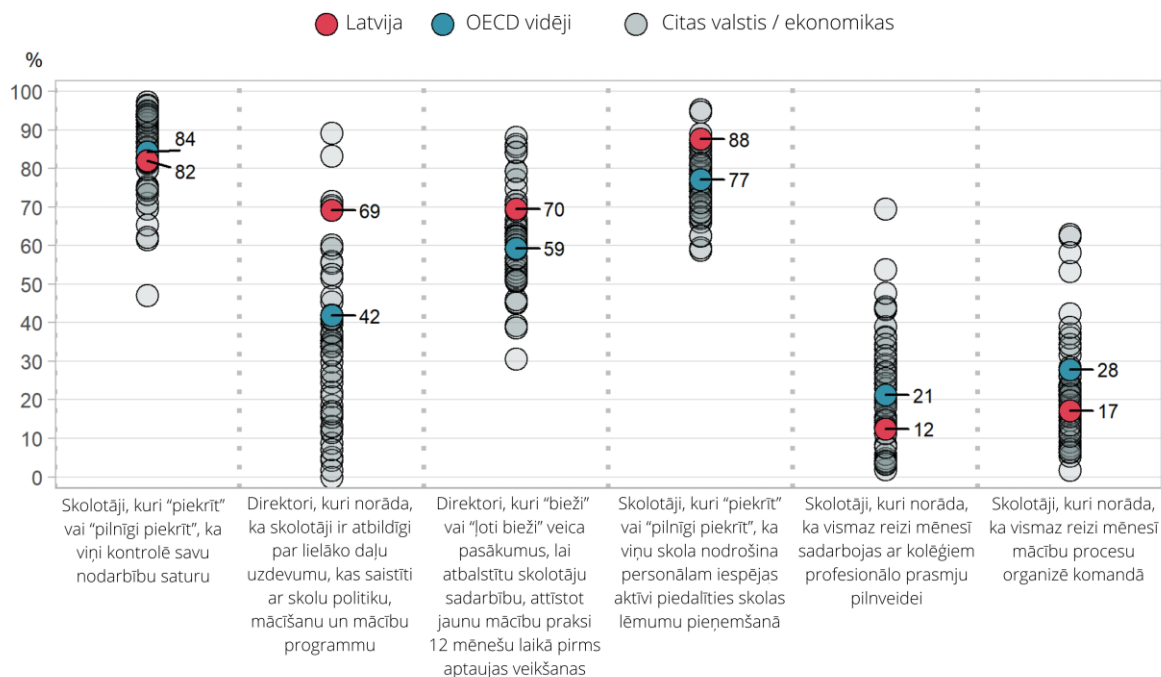
- Latvijā 93% skolotāju ir beztermiņa darba līgums (spēkā esošs darba līgums bez noteikta beigu datuma pirms pensionēšanās vecuma) (OECD vidēji 82%). Tajā pašā laikā ar 2% skolotāju Latvijā spēkā ir darba līgumi, kas noslēgti uz vienu gadu vai mazāk, kas ir zemāks rādītājs par vidējo OECD valstīs, kuras piedalās TALIS (OECD vidēji 12%). Pēdējo piecu gadu laikā Latvijā to skolotāju īpatsvars, ar kuriem noslēgts darba līgums uz gadu vai mazāk, saglabājies stabils.
- Runājot par skolotāju mobilitāti, Latvijā 14% skolotāju vēlētos pāriet uz citu skolu, ja tas būtu iespējams (OECD vidēji 20%). Vidēji visās OECD dalībvalstīs skolotāji, kuri vēlētos pāriet uz citu skolu, ir mazāk apmierināti ar šo profesiju, neizvēlējas mācīšanu kā pirmās izvēles karjeru un ir nedaudz jaunāki un mazāk pieredzējuši pašreizējā skolā. Viņi arī biežāk strādā pilnu slodzi un māca klasē, kurā ir nedaudz lielāks skaits nelabvēlīgā situācijā esošu skolēnu, skolēnu ar zemiem sasniegumiem mācībās, kā arī skolēnu ar uzvedības problēmām.
- Risks pamest profesiju ir vēl viens faktors, kas saistīts ar skolotāju mobilitāti. Darba pamešana var ietekmēt skolēnu sasniegumus, negatīvi ietekmējot skolas klimatu un mācību programmas īstenošanu. Profesijas pamešana var radīt arī ievērojamas finansiālas izmaksas izglītības sistēmām, ko rada nepieciešamība aizstāt kvalificētus skolotājus procesa skartajās skolās. TALIS kā aizstājēvērtību profesijas pamešanai izmanto skolotāju nodomus palikt skolotāja amatā. Latvijā 38% skolotāju norāda, ka vēlētos pamest profesiju tuvāko piecu gadu laikā (OECD vidēji 25%). Turklāt Latvijā 26% skolotāju 50 gadu vecumā un jaunāki vēlētos pamest profesiju tuvākajos piecos gados, kas ir augstāks rādītājs nekā vidēji OECD (14%).
- Akūtu stresu darbā var saistīt ar skolotāju apmierinātību ar darbu un viņu nodomu turpināt mācīt. Turklāt stresa pilna vide un situācijas var ietekmēt skolotāju un direktoru darba veidu un motivāciju un pat skolēnu sasniegumus. Latvijā 23% skolotāju norāda, ka viņu darbā ir daudz stresa, kas ir augstāks rādītājs nekā vidēji OECD (18%).
- Gandrīz puse skolotāju no OECD dalībvalstīm, kas piedalās TALIS, norāda, ka pārāk liels administratīvā darba apjoms rada “diezgan lielu” vai “lielu” stresu. Latvijā trīs izplatītākie iemesli, kāpēc skolotāji darbā izjūt “diezgan lielu” vai “lielu” stresu, ir atbildība par skolēnu sasniegumiem, pārāk lielais sagatavojamo stundu apjoms, kā arī sekošana mainīgajām prasībām, ko izvirza pašvaldība vai valsts. Latvijā trīs izplatītākie iemesli, kāpēc direktori darbā izjūt “diezgan lielu” vai “lielu” stresu, ir pārāk lielais administratīvā darba apjoms, atbildība par skolēnu sasniegumiem, kā arī sekošana mainīgajām prasībām, ko izvirza pašvaldība vai valsts.
- Vidēji visās OECD valstīs, kas piedalās TALIS aptaujā, skolotāji, kuri norāda uz “lielu” stresu darbā, divreiz biežāk nekā kolēģi ar zemāku stresa līmeni plāno tuvāko piecu gadu laikā pārtraukt strādāt par skolotājiem. Latvijā skolotāji, kuri norāda uz “lielu” stresu darbā, divas līdz trīs reizes biežāk vēlas tuvāko piecu gadu laikā pamest mācīšanu.

III. Profesionālās autonomijas, koleģialitātes un sadarbības atbalstīšana

- TALIS sniedz daudzsološas norādes, kuru ievērošana ļautu skolotājiem darbā izjust lielāku gandarījuma un piepildījuma sajūtu. Skolotāju autonomija ir svarīgs faktors, lai veicinātu eksperimentēšanu klasē. Latvijā 82% skolotāju norāda, ka viņiem ir kontrole pār mācību satura noteikšanu savā klasē, salīdzinot ar vidēji 84% visās OECD valstīs, kas piedalās TALIS.
- Skolotāju iespējas paust viedokli skolas vīzijas un mērķu veidošanā ir neatņemama skolotāju līderības sastāvdaļa. Latvijā 69% direktoru norāda, ka viņu skolotājiem ir ievērojama atbildība par lielāko daļu uzdevumu, kas saistīti ar skolu politiku, mācību programmu un mācīšanu, un tas ir augstāks rādītājs nekā vidēji OECD (42%).

3. attēls. Autonomija, koleģialitāte un sadarbība

Rezultāti balstīti uz pamatskolas skolotāju un direktoru atbildēm

Piezīme: Attēlota informācija tikai par valstīm, par kurām pieejami dati.

Avots: OECD, TALIS 2018 datu bāze, tabulas II.5.32., II.5.31., II.5.12., II.4.24. un II.4.1.

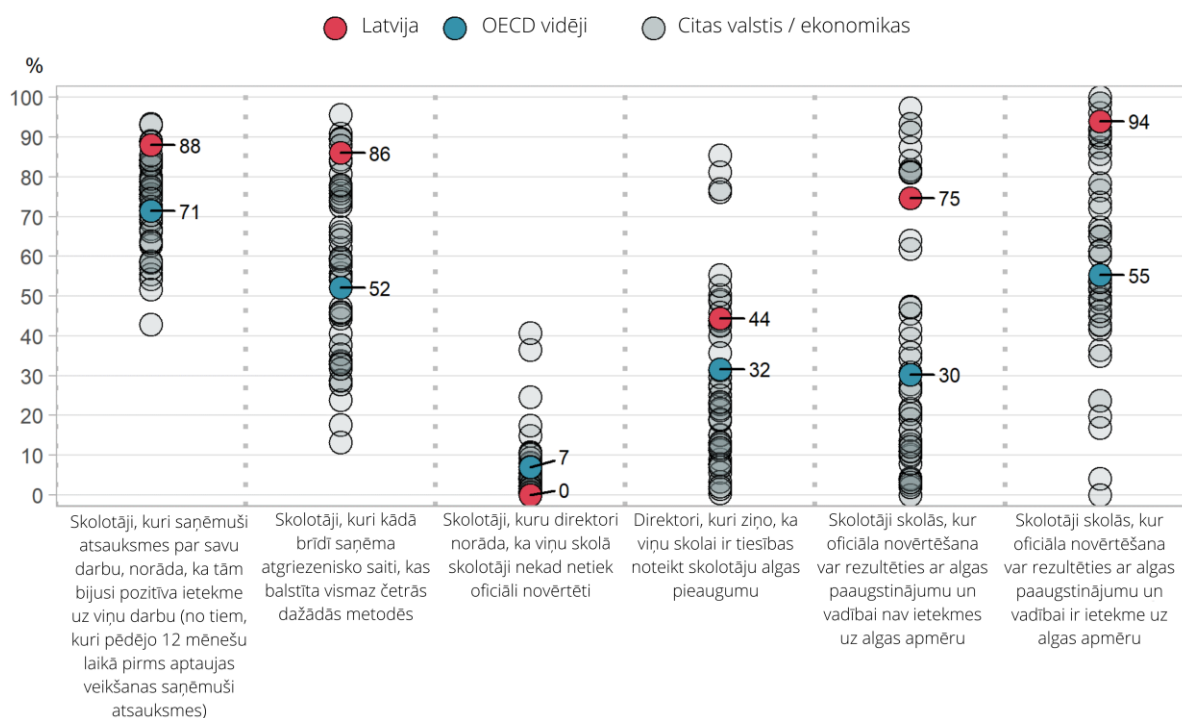
- Jauninājumiem skolās ir nepieciešams kolēģu atbalsts un skolu vadītāju palīdzība. Latvijā 91% skolotāju norāda, ka viņi strādā skolā, kuras darbinieki aktīvi sadarbojas, un darba vidi raksturīgs savstarpējais atbalsts (OECD vidējais rādītājs 81%). Turklāt 70% direktoru Latvijā regulāri veica pasākumus, lai atbalstītu skolotāju sadarbību, izstrādājot jaunu mācību praksi 12 mēnešu laikā pirms aptaujas veikšanas, kas statistiski neatšķiras no OECD vidējā rādītāja (59%).
- Skolu vadītāji var veicināt koleģiālu un līdzdalīgu darba vidi. Latvijā 88% skolotāju norāda, ka viņu pārstāvētā skola sniedz darbiniekiem iespēju aktīvi piedalīties ar skolu saistītu lēmumu pieņemšanā (OECD vidējais rādītājs 77%). Vidēji OECD dalībvalstīs skolotāji, kuri norāda, ka viņu pārstāvētā skola nodrošina darbiniekiem iespēju aktīvi iesaistīties ar skolu saistītu lēmumu pieņemšanā, biežāk izmanto kādus ar mācīšanu saistītus sadarbības veidus.
- Profesionālā sadarbība var kļūt par stabilu inovatīvas un efektīvas mācīšanas stratēģijas pamatu. Vidēji visās OECD dalībvalstīs skolotāji, kuri iesaistās profesionālā sadarbībā, kas sevī ietver lielāku skolotāju savstarpējo atkarību, mēdz biežāk norādīt uz efektīvu mācību stratēģiju, piemēram, kognitīvās aktivizācijas, izmantošanu. Tomēr profesionālā sadarbība OECD dalībvalstīs, kuras piedalās TALIS aptaujā, netiek novērota bieži. Latvijā 12% skolotāju ziņo par dalību profesionālajā sadarbībā vismaz reizi mēnesī (OECD vidējais rādītājs 21%) un 17% tikpat bieži mācību darbu organizē komandās (OECD vidējais rādītājs 28%).

IV. Atgriezenisko saišu un novērtējuma sistēmas iespējami veiksmīgāka izmantošana

- Atgriezeniskā saite ir svarīgs mācību kvalitātes uzlabošanas līdzeklis, jo tās mērķis ir uzlabot skolotāju izpratni par viņu metodēm un stratēģiju. Atsauksmes var uzlabot skolotāju darba efektivitāti, atklājot skolotāju stiprās puses un vēršot uzmanību uz viņu pedagoģiskās stratēģijas trūkumiem. Latvijā 2% skolotāju norāda, ka nekad nav saņēmuši atsauksmes par darbu no savām skolām (OECD vidējais rādītājs 10%). Visā OECD biežāk izmantotie atsauksmju veidi balstīti uz novērojumiem stundās un skolēnu rezultātiem skolas un klases līmenī. Latvijā visbiežāk izmantotie atgriezenisko saišu veidi balstīti uz skolotāju darba vērojumiem stundās, skolas un klases līmeņa rezultātiem, kā arī skolotāju audzēkņu rezultātiem ārpus skolas.
- Latvijā 88% skolotāju, kuri pēdējo 12 mēnešu laikā pirms aptaujas veikšanas saņēmuši atsauksmes par savu darbu, norāda, ka tām bijusi pozitīva ietekme uz viņu mācību darbu (OECD vidējais rādītājs 71%). Visās valstīs, kas piedalās TALIS, tostarp Latvijā, skolotāji, kuri norāda, ka saņem dažāda veida atgriezenisko saiti, biežāk secina, ka saņemtajām atsauksmēm ir bijusi pozitīva ietekme uz viņu darbu. Turklāt 86% skolotāju norāda, ka kādā brīdī ir saņēmuši atsauksmes, kuru pamatā ir vismaz četri dažādi metožu veidi, kas ir augstāks rādītājs nekā vidēji OECD (52%).

4. attēls. Atsauksmes un pozitīvs novērtējums

Rezultāti balstīti uz pamatskolas skolotāju un direktoru atbildēm

Piezīme: Attēlota informācija tikai par valstīm, par kurām pieejami dati.

Avots: OECD, TALIS 2018 datu bāze, tabulas II.4.48., II.4.47., II.3.30., II.5.1. un II.3.48.

- Pozitīva novērtējuma sistēmas, kas tiek izmantotas, lai oficiāli novērtētu skolotājus, veicina pastāvīgu viņu mācību stratēģiju uzlabošanu, nodrošinot iespējas uzslavēt un atalgot skolotājus par viņu centieniem. Latvijā niecīgs skolotāju skaits strādā skolās, kuru direktori norāda, ka viņu skolotāji nekad netiek oficiāli novērtēti, kas ir zemāks rādītājs nekā OECD vidējais rādītājs (7%).

- Lai novērtējums būtu efektīvs, tam ir jānovēd pie pareizajām sekām. Piemēram, tādas sekas kā mentora iecelšana, lai pilnveidotu mācīšanas procesu, vai profesionālās attīstības plāna izstrāde, ir atbilstošas oficiālā novērtējuma pamatfunkcijai. Latvijā 93% skolotāju strādā skolās, kurās pēc novērtēšanas bieži notiek profesionālās pilnveides vai apmācības plāna izstrāde (OECD vidējais rādītājs 90%), un 65% skolotāju strādā skolās, kur pēc novērtējuma skolotājs bieži tiek norīkots sadarboties ar mentoru (OECD vidējais rādītājs 71%).
- Mērķis nodrošināt labu mācību darbu un atbilstību standartiem var tikt sasaistīts ar tādiem darba stimuliem kā algas palielinājums un naudas prēmijas. Pēdējo piecu gadu laikā Latvijā skolotāju īpatsvars, kas strādā skolās, kurās oficiālais novērtējums dažkārt atspoguļojas algas palielinājumā vai naudas prēmijās, ir palielinājies par 21 procentpunktu.
- Latvijā to skolotāju īpatsvars, kas strādā skolās, kurās oficiālais novērtējums var atspoguļoties algas palielinājumā vai naudas prēmijās, ir 94% skolās, kuru vadība var ietekmēt algas (OECD vidējais rādītājs 55%). Skolās, kur skolu vadība nav atbildīga par algu apmēru, šis īpatsvars ir 75% (OECD vidējais rādītājs 30%). Pamatojoties uz skolu direktoru atbildēm, ietekme uz algu palielinājumu vai piemaksām ir 44% skolu, kas ir augstāks rādītājs nekā vidēji OECD (32%).

V. TALIS 2018 raksturojums

Datu iegūšanai TALIS izmanto skolotājiem un viņu skolu direktoriem izsniegtas anketas. Aptaujas galvenais mērķis ir iegūt starptautiski salīdzināmu informāciju, kas svarīga stratēģiju izveidē un ieviešanā, kuru mērķis ir skolu vadītāji, skolotāji un mācīšanas process, īpaši pievēršoties tiem aspektiem, kas ietekmē skolēnu mācības.

Pirmkārt, TALIS palīdz stratēģiju veidotājiem izvērtēt un sagatavot stratēģijas, kas stiprina skolotāja profesiju un rada labākos apstākļus efektīvam mācību un mācīšanās procesam. Otrkārt, TALIS palīdz skolotājiem, skolu vadītājiem un izglītības jomā ieinteresētajām personām pārdomāt un pārrunāt savu stratēģiju un atrast veidus, kā to uzlabot. Treškārt, TALIS balstās uz iepriekšējiem pētījumiem, vienlaikus veidojot pamatu turpmākam pētnieku darbam.

- TALIS 2018 aptaujā ir iekļautas deviņas galvenās tēmas: skolotāju mācību stratēģijas; skolas vadība; skolotāju profesionālās stratēģijas; skolotāju izglītība un sākotnējā sagatavošana; skolotāju atgriezeniskā saite un attīstība; skolas klimats; apmierinātība ar darbu; skolotāju cilvēkresursu jautājumi un attiecības ar sadarbības partneriem; skolotāju pašefektivitāte. Minēto papildina tādas caurviju tēmas kā inovācija, kā arī vienlīdzība un daudzveidība.
- TALIS starptautisko mērķauditoriju veido publisko un privāto skolu pamatizglītības otrā posma (7.-9. klase) skolotāji un šo skolu vadītāji. TALIS 2018 piedāvāja trīs papildu iespējas: 15 valstis aptaujāja arī skolotājus un skolu vadītājus pamatizglītības pirmajā posmā (ISCED 1. līmenis), 11 valstis to veica vidusskolās (ISCED 3. līmenis) un 9 valstis veica aptauju skolās, kuras piedalījās OECD 2018. gada Starptautiskajā skolēnu novērtēšanas programmā (PISA).
- Visās valstīs pētījumam pēc nejaušības principa tika izvēlēti 4000 skolotāji un skolu direktori no 200 skolām. Aptaujā kopumā piedalījās aptuveni 260 000 skolotāju, kas pārstāvēja vairāk nekā 8 miljonus skolotāju 48 iesaistītajās valstīs. Latvijā TALIS aptaujā piedalījās 2315 pamatskolas skolotāji (7.–9. klase) un 136 skolu direktori.
- TALIS 2018 pirmajā sējumā “Skolotāji un skolu vadītāji – pilnveide visa mūža garumā”, kas publicēts 2019. gada 19. jūnijā, tika pētītas skolotāju zināšanas un prasmes un skolu vadītāju profesionalitāte. Otrajā sējumā “Skolotāji un skolu vadītāji kā augsti novērtēti profesionāļi”, kas publicēts 2020. gada 23. martā, pētīts amata prestižs, karjeras iespējas, sadarbības kultūra un autonomija darbā.
- Šajā informatīvajā izdevumā iekļauti dati no otrā ziņojuma. Papildu datu avoti (papildus tiem, kas attēloti diagrammās) I nodaļā ir II.2.5. un II.2.27. tabula; II nodaļā II.3.6., II.2.22., II.2.63., II.2.43., II.2.47. un II.2.67. tabula; III nodaļā II.5.37., II.4.24. un II.4.17. tabula un IV nodaļā II.4.37., II.4.44., II.4.55., II.3.42. un II.3.52 tabula.

Par šā darba publicēšanu atbildību uzņemas OECD ģenerālsekretārs. Šeit paustie viedokļi un argumenti ne vienmēr atspoguļo OECD dalībvalstu oficiālos uzskatus.

Šis dokuments, kā arī visi tajā iekļautie dati un kartes, neskar jautājumus par valstu vai jebkādu teritoriju suverenitāti, kā arī starptautisko pierobežu un robežu, un jebkuru teritoriju, pilsētu vai zonu nosaukumu noteikšanu.

Šis tulkojums ir publicēts ar OECD atļauju. Tas nav oficiāls OECD tulkojums. Par tulkojuma kvalitāti un tā atbilstību oriģinālvalodas tekstam pilnībā atbild tulkojuma autors/autori. Ja starp oriģināldarbu un tulkojumu tiek konstatēta kāda neatbilstība, par izmantojamu ir uzskatāms tikai oriģinālā darba teksts.

This translation is published by arrangement with the OECD. It is not an official OECD translation. The quality of the translation and its coherence with the original language text of the work are the sole responsibility of the author(s) of the translation. In the event of any discrepancy between the original work and the translation, only the text of original work shall be considered valid.

Atsauces

OECD (2020), *TALIS 2018 rezultāti (II sējums)*: "Skolotāji un skolu vadītāji kā augsti novērtēti profesionāļi", TALIS, OECD izdevniecība, Parīze <https://doi.org/10.1787/19cf08df-en>.

Plašāka informācija par TALIS 2018 atrodama vietnē <http://www.oecd.org/education/talis/>.

Dati atrodami arī tiešsaistē, izmantojot saiti *StatLinks* zem tabulām un diagrammām, kas iekļautas publikācijā.

Iepazīsti, salīdzini un apskati vairāk datu un secinājumu, izmantojot saiti <http://gpseducation.oecd.org/>.

Ar jautājumiem vērsties pie:
TALIS komanda
Izglītības un prasmju direktorāts
TALIS@oecd.org

Valstu informācijas apkopojumu autori:
Pablo Freizers (*Pablo Fraser*), Gābors Fulops (*Gabor Fülöp*), Masimo Lojs (*Massimo Loi*) un
Markuss Švābe (*Markus Schwabe*)
Izglītības un prasmju direktorāts